

Hovedfagsavhandlingene 1906–2007 i studiefaget nordisk språk og litteratur: Målformer og omfang

Av Geirr Wiggen

Denne artikkelen gir først en statistisk beskrivelse av målformbruken i studiefaget nordisk språk og litteratur, slik den har variert gjennom drygt hundre år. Den viser at bruksomfanget av nynorsk har holdt seg stabilt ved Universitetet i Bergen, og ennå gjør det der, dessuten på et høyere nivå enn ved andre norske universitet. Den viser også at det lenge holdt seg stabilt på et noe lågere, men samme nivå ved Universitetet i Oslo (til 1950-tallet) og ved Universitetet i Trondheim (til 1990-tallet), men at nynorskandelen deretter har sunket til et betydelig lågere, men noenlunde likt nivå ved alle andre universitet enn det i Bergen etter midten av 1990-tallet.

I artikkelens andre del legges det fram en statistisk beskrivelse av omfanget av de samme avhandlingene, avgrensa til Universitetet i Oslo, som er det eneste som dekker hele den drygt hundreårige avhandlingshistorikken. Den viser at avhandlingene med litteratur- respektive språkfaglige emner har ulikt gjennomsnittsomfang, men også at de skiller seg fra hverandre med omsyn til omfangsvariasjon. Det siste gjelder også språkfaglig internt, idet avhandlingene i visse disipliner viser seg å være mer omfangs stabile enn andre. Resultata av denne omfangsbeskrivelsen har aktualitet for praktisk-administrative formål, men også skriveteoretisk for spørsmålet om innholdets betydning i teksters utforming.

I den hundre og ett år lange perioden (1906–2007) embetsstudiet ved norske historisk-filosofiske og matematisk-naturvitenskapelige fakultet eksisterte, blei det skrevet i alt 4226 hovedfagsavhandlingene i studiefaget *nordisk språk og litteratur*, opphavelig kalt *mo(de)rsmål med gammelnorsk (oldnorsk)*. I tillegg kommer tretten norrønfilologiske og språkvitenskapelige magistergradsavhandlingene i samme fag. I denne sammenhengen ser jeg bort ifra de over hundre magistergradsavhandlingene med nordisk-litterære emner som fra 1920-tallet av er blitt avlagt i studiefaget (eu-

ropeisk) litteraturhistorie, seinere allmenn litteraturvitenskap, likens hovedfags- og magistergradsavhandlingar med nordiskspråklige og -litterære emner som er blitt skrevet i ulike andre historisk-filosofiske og i samfunnsvitenskapelige fag. Bare ved Universitetet i Oslo (fram til 1939: Det kongelige Frederiks universitet) har disse avhandlingene ei hundre og ett år lang historie. Ved Universitetet i Bergen blei de første ferdigstilt i 1953, ved Universitetet i Trondheim (fra 1996: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)) i 1970, ved Universitetet i Tromsø i 1974 og ved Høgskolen i Agder (fra høsten 2007: Universitetet i Agder) i 1998.

En flerkjeldekontrollert, emneanalytisk katalog (annotert bibliografi) over dem alle har foreligget sia utgangen av 2011 (Wiggen 2011b). I innleiingskapitlet der går jeg bl.a. nærmere inn på hovedfagsavhandlingenes fagdidaktiske grunngeving i lova for den høgre skolen av 1896, som blei fulgt opp i lærerutdanningsdelen av universitetslova av 1905: Det høgere grads embetsstudiet skulle lære kommende lektorer i den høgre skolen å basere si undervisning på vitenskapelig basert kunnskap og formidle vitenskapelige tenkemåte og mentalitet. Egenerfaring med vitenskapelig praksis gjennom ei sjølstendig konsipert og gjennomført hovedfagsavhandling skulle forankre den lærerkvaliteten i den enkelte.

Tidligere har jeg lagt fram noen faghistoriske særstudier av utviklingslinjene i forskjellige nordistikkfaglige disipliner slik de avspeiles i disse avhandlingene, dessuten av tidligere ubeskrevne krigshistoriske omstendigheter (Wiggen 2005, 2007, 2008a, 2009, 2010a, 2010b, 2011a). To av dem (Wiggen 2007, 2008a) gir også en allmenn utviklingshistorikk. En særstudie av etnozoologiske nemningar (Wiggen 2008b) har òg sitt faglige utgangspunkt i dette studiet av hovedfagsavhandlingene, si fagdidaktiske innretning like ens. Her skal jeg gjøre greie for avhandlingenes størrelse og fordeling på de norske offisielle skriftspråksnormalene – bokmål (tidligere riksmål) og nynorsk (tidligere landsmål) – så nær som for to, som er skrevet på andre språk enn norsk: ei på engelsk (1985) og ei på islandsk (2001). Målformfordelingene er avrunda til nærmeste hele prosent.

Målformene

Fordelinga av bokmåls- og nynorskskrevne avhandlingar er noe ulik ved de fem aktuelle institusjonene, men likevel noenlunde lik ved fire av dem.

Det er Universitetet i Bergen som særlig skiller seg fra de andre i så måte. Der er 59 % skrevet på bokmål, 41 % på nynorsk. Ved universiteta i Oslo og Tromsø er 80 % av avhandlingene skrevet på bokmål, 20 % på nynorsk, ved de resterende to institusjonene omtrent like ens, skjønt med en noe høyere nynorskandel i Trondheim – 76 % på bokmål og 24 % på nynorsk – og en noe lågere i Kristiansand: 82 % på bokmål og 18 % på nynorsk. Kortere og nyere som hovedfagshistorikken er i Agder, reflekterer den lågere nynorskandelen der et mer allment utviklingstrekk. Vi skal se nærmere på bruken av de to målformene i den aktuelle avhandlingssammenhengen slik den har utvikla seg gjennom åra. Tabell 1 oppgir den prosentvise andelen avhandlinger som er skrevet på nynorsk i hver av hovedfagsperiodens tiårsbolker.

Tabell 1: Prosentvis andel hovedfagsavhandlinger med nynorsk målform i tiårsbolker 1906–2007

	Oslo	Bergen	Trondheim	Tromsø	Kr.sand
1906–1915	35				
1916–1925	30				
1926–1935	27				
1936–1945	30				
1946–1955	34	71**			
1956–1965	23	43			
1966–1975	18	41	35 ***	100 ****	
1976–1985	16	40	31	26	
1986–1995	24	38	27	19	
1996–2007*	13	41	12	15	18*****

* For perioden 1995–2003, dvs. inntil noen studenter tok til å skrive mastergradsavhandlinger istedenfor hovedfagsavhandlinger, er prosentandelen den samme for UiO, noe høyere for UiB (44 %) og ADH (21 %) og noe lågere for UiTrh/NTNU (10 %) og UiTø (12 %).

** Gjelder de tre første åra 1953–55.

*** Gjelder de seks første åra 1970–75.

**** Gjelder det første året (1974). Seinere avhandlinger kom først fra 1978.

***** Gjelder f.o.m. 1998.

Avhandlinger har vært skrevet på bokmål (tidligere riksmål) alle år ved Universitetet i Oslo. Åtte av de 101 åra blei det derimot ikke ferdigstilt noen avhandling på nynorsk der: 1906, 1909, 1921, 1923, 1926, 1944 (bare

éi avhandling ferdigstilt ekstraordinært ved Uppsala Universitet det året, etter at Universitetet i Oslo var blitt stengt av okkupasjonsstyret i Norge seinhøstes 1943; se Wiggen 2010a: 80), 2003 og 2004. Bortsett fra i 2003 og 2004, da det blei ferdigstilt henholdsvis 34 og 23 hovedfagsavhandlinger, blei det skrevet ytterst få avhandlinger i nordiskfaget de åra ingen var på nynorsk. Sju av de 101 åra blei det gjort ferdig like mange eller flere avhandlinger på nynorsk som/enn på bokmål (riksmål) ved hovedstadsuniversitetet: 1910, 1911, 1912, 1919, 1925, 1927 og 1945. Dette var også år med få kandidater.

Ved Universitetet i Bergen var det tidlig i hovedfagshistoria to år det ikke blei gjort ferdig noen avhandling i det hele tatt: 1956 og 1958. Utenom dem er det blitt ferdigstilt hovedfagsavhandlinger på bokmål alle år utenom det første (1953). Begge de to avhandlingene det året var skrevet på nynorsk. I Bergen har femten årganger hatt like mange eller flere avhandlinger på nynorsk som/enn på bokmål: 1953, 1954, 1955, 1957, 1960, 1961, 1962, 1969, 1970, 1978, 1983, 1987, 1992, 1997 og 2003. Flere av disse åra har det vært riktig mange kandidater.

Også ved universiteta i Trondheim og i Tromsø blei det første året (1970 respektive 1974) levert bare nynorskavhandlinger, to på hvert av stedene. Begge stedene har det ellers vært levert bokmålsavhandlinger hvert år, så nær som i 1975–77, da det ikke blei ferdigstilt noen avhandlinger i Tromsø. I Trondheim er det ellers bare tre år det ikke blei skrevet ferdig noen avhandling på nynorsk: 1988, 1989 og 2006. I Tromsø har det skjedd ti år utenom de avhandlingsløse 1975–77: 1978, 1981, 1985, 1990, 1993, 1995, 1996, 2000, 2002 og 2006. På den andre sida har det i Trondheim vært tre år med like mange eller flere nynorskavhandlinger som/enn bokmålsavhandlinger: 1970, 1987 og 2007, i Tromsø fire: 1974, 1984, 1988 og 1989.

Ved Høgskolen i Agder blei det de ti åra den hadde rett til å gi hovedfagseksamen i nordisk språk og litteratur, ferdigstilt bokmålsavhandlinger alle år, mens ingen var på nynorsk i 1999, 2003, 2005 og 2006. I 1998 var det flere nynorskavhandlinger enn bokmålsavhandlinger, i 2007 like mange av hver.

Hovedbildet etter dette er at nynorskandelen har holdt seg stabilt rundt eller i overkant av 40 % ved Universitetet i Bergen gjennom hele hovedfagsperioden, mens den har vært gradvis synkende ved de andre institusjonene. Fram til 1950-tallet låg nynorskandelen ved Oslo-universitetet ganske stabilt rundt eller i overkant av 30 %, men deretter har

den sunket gradvis etter hvert som studentkulla har vokst. I Trondheim har andelen nynorskavhandlingler ligget på rundt eller i overkant av 30 % helt fram til 1990-tallet og har deretter sunket markant, så den det siste tiåret kom helt ned til under 15 %, liksom i Oslo. Der kom også nynorskandelen til å ligge i Tromsø det siste tiåret. I lys av utviklingstendensen ved alle de eldre hovedfagsinstitusjonene etter midten av 1990-tallet skiller ikke den samtidige hovedfagshistorikken ved Høgskolen i Agder seg ut med færre nynorskskrivende kandidater, slik gjennomsnittsprosentene kunne tyde på, snarere en smule motsatt.

Av de i alt tretten magistergradsavhandlingene, alle språkvitenskapelige respektive norrønfilologiske, er seks skrevet på nynorsk (1968, 1976, 1991, 1997, 2003, 2004), sju på bokmål. De nynorskspråklige er alle fra Universitetet i Oslo. Tre av de tretten er skrevet ved Universitetet i Bergen. De er alle på bokmål.

Avhandlingsomfanget

Det er to grunner til at jeg har funnet det interessant å undersøke omfanget av avhandlingene. De er dels av praktisk-administrativ, dels av skriveteoretisk art.

Det praktisk-administrative gjelder de omfangsbegrensningene som nå er pålagt kandidatene i det nordistikkfaglige mastergradsstudiet, d.e. at avhandlingene skal være 80–120 sider lange. Som rettleier i språklige disipliner har jeg reagert på den øvre omfangsgrensa, fordi den i de emneområda jeg har hatt befattning med, ofte har kunnet kjennes som ei tvangstrøye som ikke passer til relevante, substansielle kvalitetskrav i de disiplinene. Det aktualiserer dermed det skriveteoretiske poenget: Kan et hvilket som helst emne utvikles hvor tekstlig knapt som helst, når teksten er ment å skulle være vitenskapelig fyllestgjørende? Eller er det noe i sjølve tematikken som krever bestemte tekstformer, inkludert -omfang? Slike spørsmål har stått sentralt i de siste tiårs skriveteoretiske debatt. Det synet at tematikken i seg sjøl kan virke styrende, ja, avgjørende inn på både skriveprosessen og det tekstlige resultatet, har for eksempel Aviva Freedman (1987) gitt næring til. Det er en sjølstendig posisjon i forhold til den såkalte sjangerskolen, som definerer visse formelle tekstkrav som er eksternt gitt og må læres uavhengig av tekst-tematisk substans. Det er den også i forhold til sjangerskolens motsats, den såkalte friskriv-

inga (kreativ skriving), som knytter tekstutvikling til individuell sjølutfoldelse. Disse tre posisjonene har altså som fokus (nevnt i samme rekkefølge) henholdsvis tekstinholdet, tekstforma og skriveren sjøl. Jeg mener de nordistikkfaglige hovedfagsavhandlingenes omfang gjennom de aktuelle 101 åra kan ses på som støtte til Freedmans posisjon, altså at den tematiske substansen former teksten på avgjørende vis, i dette tilfellet også når det gjelder hvor kort eller lang den kan og bør være.

Som empirisk grunnlag til å belyse både det praktisk-administrative og det skriveteoretiske anliggendet har jeg avgrensa undersøkelsen til Universitetet i Oslo, som er den eneste institusjonen som dekker hele den 101-årige avhandlingshistorikken, skjønt 145 avhandlinger er tapt eller har vært utilgjengelige for meg der. I alt 2253 avhandlinger inngår i dataunderlaget. For den som måtte være interessert i hvilke de tapte avhandlingene er, viser jeg til den annoterte katalogen (Wiggen 2011b), der de er markert med en asterisk (*) i katalogdelen og problematisert i innleiingskapittelet. De utgjør en større andel av hver årgang jo eldre de er, og er i hovedsak handskrevne.

Handskrevne og (data-)maskinskrevne avhandlinger er registrerte hver for seg. Den første maskinskrevne avhandlinga blei ferdigstilt i 1919, skjønt ei annen blei levert til eksamensvurdering i boksats alt i 1915, den siste handskrevne i 2000. De fleste handskrevne avhandlingene er produsert i den perioden da skriverne hadde hatt fokus på skriftforming i skoleopplæringa si, såkalt skjønnskift, og de er i all hovedsak skjønnskrevne med noenlunde samme linjeavstand og bokstavstørrelse, mange så sirlig tettskrevne på sidene at de ikke skiller seg nevneverdig fra de maskinskrevne i omfang. Det som varierer, er i første rekke arkstørrelsen, som til å begynne med bare var i folio-, så gradvis også i A4-format. Jeg har latt A4-formatet være norma og berekna et omfangspåslag på 10 % for avhandlinger i folioformat. Det gjelder også de maskinskrevne. Ytterst få avhandlinger er dels handskrevne, dels maskinskrevne, og i de tilfella – som er forholdsvis unge og ikke like sirlig tettskrevne som de eldre – har jeg skjønnsmessig, etter vurderinga av handskrifta i de tilfella, rekna to handskrevne sider som éi maskinskreven, enda jeg generelt har funnet det for unøyaktig å ekvivalere handskrevne og maskinskrevne sider. Det er derfor jeg ellers har behandla dem separat.

De fleste (data-)maskinskrevne avhandlingene har hatt halvannen linjeavstand, og jeg har latt det være norma. Ganske få avhandlinger er skrevet med dobbel linjeavstand. Deres omfang har jeg notert med et

25 % redusert sidetall. Noen flere er skrevne med enkel linjeavstand. Deres omfang har jeg notert med et 50 % økt sidetall. I sidetalla inngår vedlegg bare dersom de representerer sjølstendig arbeid fra forfatterens side, for eksempel tabeller og figurer som framstiller kvantitative data, eller analyser av både kvalitativ og kvantitativ art, inkludert transkripsjoner av originalt innhenta talemålsmateriale, men ikke reine kjeldegjengivelser i form av faksimiler og ukommenterte tekstavskrifter.

Hver avhandlings sidetall er skrevet inn i Excel-ark for Macintosh-maskiner, og utrekningene av gjennomsnittsomfang (\bar{x}) og (populasjonsbasert) standardavvik (s) i ulike avhandlingskategorier og på ulike tidspunkt er gjort ved hjelp av Excel-programmets beregningsfunksjoner. Variasjonskoeffisientene (s/\bar{x}) har jeg rekna ut manuelt med en Canon F-71 Scientific/Statistical Calculator og avrunda til nærmeste hele prosent. Gjennomsnittlige sidetall for hele materialet respektive hver tiårsperiode er avrunda til hele tall. La meg til beste for eventuelle tall-ubekvemme lesere forklare, etter den anbefalelsesverdige læreboka til statistikk-professoren Odd Aalen (1998: 31f.), at sentralmålet *gjennomsnitt* sier noe om hvor sentrum i datamengden ligger, mens *standardavviket* i hvert tilfelle sier noe om åssen enkeltfenomena (her: avhandlingenes respektive sidetall) i hele datagrunnlaget – som i vårt tilfelle ikke er noe utvalg, men hele tilfanget (populasjonen) – ligger spredt rundt sentrumet: godt konsentrert eller vidt fordelt. Ettersom gjennomsnittsomfanget er ulikt i ulike avhandlingskategorier og på ulike tidspunkt, kan det være et poeng å ha et variasjonsmål som er uavhengig av den enheta vi måler i. Det gjør vi ved å dividere standardavviket med gjennomsnittstallet. Resultatet av den utrekninga kalles *variasjonskoeffisient*.

Først har jeg sett på omfanget av litteraturfaglige kontra språkfaglige avhandlinger. Deretter har jeg sett nærmere på variasjonen av de språkfaglige, fordelt på tematiske hovedkategorier: Språkforhold før ca. 1525 (d.e. urnordisk og norrønt språk, inkl. runologi); språkhistorie etter ca. 1525; navnegransking; leksikografi; dialektologi og sosiolingvistikk; grammatikk; stilistikk, språkbruksanalyse og tekstlingvistikk (inkl. pragmatikk, argumentasjonsanalyse, retorikk); norsk som andre-/fremmedspråk og andre kontrastive studier. Dette er, som nevnt, overordna tematiske kategorier. Ei og samme avhandling kan høre heime i flere av dem og er i slike tilfeller registrert slik. De fleste avhandlingene er likevel tematisk entydige.

Litteraturfaglige kontra språkfaglige avhandlinger

90 % av alle hovedfagsavhandlingene i nordisk språk og litteratur ved Universitetet i Oslo er litterære eller overveiende litterære, 10 % språklige eller overveiende språklige. Gjennomsnittlig antall sider i litteraturfaglige respektive språkfaglige avhandlinger, totalt og i hver av de ti tiårsbolkene i den avhandlingshistoriske hundreårsperioden, framgår av tabell 2.

Tabell 2: Litteraturfaglige kontra språkfaglige avhandlinger: Gjennomsnittlig antall sider

	Ordinært litterære		3-/4-mnd litterære		Ordinært språklige		3-/4-mnd språklige	
	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne
Alle	136	135	99	88	186	176	119	85
1906–1915	102	87			98			
1916–1925	150	117			118	211		
1926–1935	127	137			125	159		
1936–1945	147	162			195	164		
1946–1955	137	128			200	151		
1956–1965	219	127			173	128		
1966–1975		132	93	79	262	162	119	78
1976–1985		143	142	94	246	207		91
1986–1995		139		94		183		100
1996–2007	125	125		106		166		

Her skal en være klar over at en relativt stor del av de eldre handskrevne avhandlingene er tapt, mange fordi de har vært brukt som manus til bokutgivelser etter eksamensvurderingene (noen også før) og ikke er levert tilbake til universitetsbiblioteket deretter (men også av andre grunner; se Wiggen 2011b: 11f.). Det gjelder i særlig grad de eldste språkfaglige avhandlingene. Fra ca. 1920 kom litterære avhandlinger tidligere og i større omfang enn språkfaglige til å bli skrevet på maskin. Særlig kom de språkdisiplinene som krevde lydskrift og andre alfabetavvikende tegn og symbol (dialektologi- og navnegranskingsavhandlingene, men også leksikografiske og visse norrønfilologiske) til å bli handskrevne lengre og i større omfang enn andre (d.e. især avhandlinger om grammatikk, nyere språkhistorie og stilistikk), inntil spesial-kulehoder for skrive-

maskiner og tilsvarende spesialfont-program for datamaskiner blei tilgjengelige, særlig etter at det internasjonale lydskriftalfabetet (IPA) gradvis kom i bruk også blant nordstikkstudenter til erstatning for Johan Storms Norvegia-skrifttegn. Det skjedde på 1970-tallet. Den siste handskrevne språkavhandlinga blei ferdigstilt i 1978. Handskrevne avhandlinger i litterære emner tok i all hovedsak slutt rundt midten av 1950-tallet, skjønt det kom en etterslenger i 2000, og det blei skrevet noen få 3-/4-måneders litteraturavhandlinger (se neste avsnitt) for hand på 1970-tallet. Av de ikke-tapte avhandlingene ved Universitetet i Oslo er i alt 70 litterære handskrevne, hvorav åtte 3-/4-måneders, mens hele 171 er språklige, hvorav bare seks er 3-/4-måneders.

I tabell 2 skiller jeg mellom ordinære hovedfagsavhandlinger, der både emne og tekstutvikling er sjølstendig valgt av hver kandidat, helt etter den fagdidaktiske originalintensjonen (se ovf.), og såkalte 3- respektive 4-måneders avhandlinger, som fra slutten av 1960-tallet (de første levert 1970) var en opsjon for kandidater som av ulike grunner ikke ville eller fant å kunne legge så mye i avhandlingsdelen av hovedfagsstudiet, og som skreiv avhandlingene sine om et ikke sjølvalgt, men institutt-/læreroppsett emne. Det skulle kunne utføres på kortere tid enn det ordinære avhandlingsarbeidet, som var normert til ett fulltids arbeidsår. Ordninga med de mer avgrensa avhandlingstypene kom samtidig med studenteksplosjonen fra sist på 1960-tallet, som hvert år gjennom hele 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet gav nordisk-faget ved Universitetet i Oslo opp mot 1000 studenter totalt, hvorav opp mot 100 hovedfagskandidater. Blant dem var det en del som kom til lektorstudiet uten lyst til eller sjøltillit nok til å tru seg i stand til å fullføre et større vitenskapelig arbeid, og som gjerne valgte en avhandlingstype de trudde ville være mindre krevende slik. Noen av dem kom til å finne ut at avhandlingsarbeidet var stimulerende og overkommelig lell og konverterte den tidsavgrensa avhandlingstypen til den ordinære typen, mens andre som også fant arbeidet like stimulerende og overkommelig, fullførte det innfor den tilmålte få-månedersperioden, men likevel etter like sterke vitenskapelige krav som de øvrige, så avhandlingsresultatet blei like omfattende som de hine. Omfanget av hovedfagsavhandlingene varierer sterkt i begge avhandlingskategorier: I litterære emner er den korteste maskinskrevne ordinære like snau som den korteste maskinskrevne 3-/4-månedlige, henholdsvis 37 og 36 sider, mens den lengste ordinære er betydelig lengre enn den lengste 3-/4-månedlige, henholdsvis 494 og 175

sider. De lengste 3-/4-månedlige er likevel lengre enn mang ei ordinær litterær avhandling. Også i språklige emner er variasjonen stor. Der er den korteste maskinskrevne 3-/4-månedlige bare 30 sider lang, den lengste 156, altså om lag samme spredning som de tidsavgrensa litterære, mens den lengste ordinære språkavhandlinga er på hele 739 sider. Den er ekstraordinær, men avhandlinger over 400 sider er ikke helt uvanlige i visse språklige disipliner. Tabell 3 viser hvor mange avhandlinger det er i de ulike kategoriene som overstiger maksimumsgrensa for de nåværende mastergradsavhandlingene, d.e. 120 sider.

Tabell 3: Litteraturfaglige kontra språkfaglige avhandlinger: Andel avhandlinger med omfang over 120 sider (i prosent)

	Ordinært litterære		3-/4-mnd litterære		Ordinært språklige		3-/4-mnd språklige	
	Handskrevne	Maskinskrevne	Handskrevne	Maskinskrevne	Handskrevne	Maskinskrevne	Handskrevne	Maskinskrevne
Alle	54,8	54,6	12,5	11,7	74,5	76,0	50,0	12,8
1906–1915	40,0	0			0			
1916–1925	66,7	40,0			25,0	100		
1926–1935	47,6	43,5			42,9	75,0		
1936–1945	61,5	66,2			89,2	43,8		
1946–1955	44,4	49,5			90,7	66,7		
1956–1965	100	47,1			65,0	30,8		
1966–1975		49,3	0	9,3	90,9	69,4	50,0	8,7
1976–1985		62,0	100	13,8	100	84,6		17,4
1986–1995		60,7		10,0		83,7		0
1996–2007	100	51,0		0		79,5		

Andelen litterære avhandlinger over 120 sider er om lag like stor for hand- og maskinskrevne tekster fram til midten av 1950-tallet, da de handskrevne forsvinner (med ett unntak i 2000), unntatt i tiåret 1916–1925, da det er en større andel handskrevne som er så lange. Prosentandelen ligger i alt på noe over 50. For tjuårsperioden 1976–1995 har den vært høgere (i overkant av 60 %). Andelen språkfaglige avhandlinger over 120 sider er betydelig større, i alt ca. 75 % for både hand- og maskinskrevne avhandlinger. For de handskrevne har den økt gradvis opp mot 90–100 % til den slags avhandlinger tok slutt i 1978, mens den har vært mer stabil

for de maskinskrevne, enda den har vært større (rundt eller godt over 80 %) for dem og etter 1976. Grunnen til at relativt færre språkfaglige avhandlinger har vært så omfattende i tiårsperiodene 1936–1945 og, især, 1956–1965, finner vi hovedsakelig i at de språkfaglige avhandlingene som gjennomgående er mest omfattende, er de som på de tidspunkta ennå blei skrevet for hand. I tillegg kommer det for den siste av disse to tiårsperiodene at det blei levert svært få avhandlinger i det hele tatt da.

Omfangsfordelinga på ulike språkfaglige temaområder skal vi straks se nærmere på. På det overordna nivået, der vi ser på litteratur- og språkfaglige avhandlinger samla, er det først verdt å se på omfangsvariasjonen. Både standardavvik og variasjonskoeffisienter er gitt for de ulike avhandlingskategoriene og tidsbolkene i tabell 4.

Tabell 4: Litteraturfaglige kontra språkfaglige avhandlinger: Standardavvik (s) og variasjonskoeffisient (s/\bar{x} ; i prosent)

	Ordinært litterære		3-/4-mnd litterære		Ordinært språklige		3-/4-mnd språklige	
	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne	Hand-skrevne	Maskin-skrevne
Alle	$s = 48,1$ $s/\bar{x} = 35$	$s = 48,1$ $s/\bar{x} = 36$	$s = 22,1$ $s/\bar{x} = 22$	$s = 29,1$ $s/\bar{x} = 33$	$s = 90,2$ $s/\bar{x} = 48$	$s = 76,8$ $s/\bar{x} = 44$	$s = 51,1$ $s/\bar{x} = 43$	$s = 26,5$ $s/\bar{x} = 31$
1906–1915	$s = 29,6$ $s/\bar{x} = 29$	$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$			$s = 16,1$ $s/\bar{x} = 16$			
1916–1925	$s = 44,9$ $s/\bar{x} = 30$	$s = 73,7$ $s/\bar{x} = 63$			$s = 77,1$ $s/\bar{x} = 65$	$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$		
1926–1935	$s = 42,6$ $s/\bar{x} = 34$	$s = 68,2$ $s/\bar{x} = 50$			$s = 58,5$ $s/\bar{x} = 47$	$s = 53,4$ $s/\bar{x} = 34$		
1936–1945	$s = 59,9$ $s/\bar{x} = 41$	$s = 79,6$ $s/\bar{x} = 49$			$s = 77,7$ $s/\bar{x} = 40$	$s = 94,3$ $s/\bar{x} = 58$		
1946–1955	$s = 36,4$ $s/\bar{x} = 27$	$s = 46,2$ $s/\bar{x} = 36$			$s = 76,3$ $s/\bar{x} = 38$	$s = 67,1$ $s/\bar{x} = 44$		
1956–1965	$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$	$s = 37,7$ $s/\bar{x} = 30$			$s = 75,4$ $s/\bar{x} = 44$	$s = 71,4$ $s/\bar{x} = 56$		
1966–1975		$s = 46,5$ $s/\bar{x} = 35$	$s = 16,2$ $s/\bar{x} = 17$	$s = 27,5$ $s/\bar{x} = 35$	$s = 113,1$ $s/\bar{x} = 43$	$s = 69,9$ $s/\bar{x} = 43$	$s = 51,1$ $s/\bar{x} = 43$	$s = 24,7$ $s/\bar{x} = 32$
1976–1985		$s = 51,8$ $s/\bar{x} = 36$	$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$	$s = 29,7$ $s/\bar{x} = 32$	$s = 53,4$ $s/\bar{x} = 22$	$s = 95,6$ $s/\bar{x} = 46$		$s = 27,0$ $s/\bar{x} = 30$
1986–1995		$s = 43,1$ $s/\bar{x} = 31$		$s = 15,6$ $s/\bar{x} = 17$		$s = 65,4$ $s/\bar{x} = 36$		$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$
1996–2007	$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$	$s = 30,9$ $s/\bar{x} = 25$		$s = 0$ $s/\bar{x} = 0$		$s = 58,7$ $s/\bar{x} = 35$		

Størrelsen på ordinære litteraturfaglige avhandlinger varierer tydelig mindre enn tilfellet er for de språkfaglige. Variasjonen er dessuten om lag den samme for hand- og maskinskrevne tekster. Variasjonen avtar for øvrig gjennom hundreårsperioden i den store mengden av maskinskrevne.

De to siste iakttakelsene gjelder også for de langt mer omfangsvarierende språkavhandlingene.

Tabell 5: Handskrevne hovedfagsavhandlinger i ulike språkfaglige disipliner: Gjennomsnittlig antall sider (inkludert de mindre, såkalt tre-/firemåneders avhandlinger) og variasjon

		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Alle	\bar{x}	115	119	239	169	181	70	120	–
	s	44,8	55,8	84,0	96,9	84,5	22,0	47,1	–
	s/\bar{x}	39	47	35	57	47	31	39	–
1906– 1915	\bar{x}	–	–	–	–	98	–	–	–
	s	–	–	–	–	16,1	–	–	–
	s/\bar{x}	–	–	–	–	16	–	–	–
1916– 1925	\bar{x}	57	76	206	–	117	48	–	–
	s	0	0	97,0	–	30,7	0	–	–
	s/\bar{x}	0	0	47	–	26	0	–	–
1926– 1935	\bar{x}	101	118	196	128	126	–	81	–
	s	49,0	35,0	47,8	37,4	57,4	–	0	–
	s/\bar{x}	49	30	24	29	46	–	0	–
1936– 1945	\bar{x}	118	–	237	424	181	–	–	–
	s	13,6	–	59,9	0	80,4	–	–	–
	s/\bar{x}	12	–	25	0	44	–	–	–
1946– 1955	\bar{x}	161	–	211	173	203	–	186	–
	s	33,2	–	44,9	0	99,5	–	0	–
	s/\bar{x}	21	–	21	0	49	–	0	–
1956– 1965	\bar{x}	97	219	228	–	151	–	–	–
	s	17,9	0	61,9	–	54,6	–	–	–
	s/\bar{x}	18	0	27	–	36	–	–	–
1966– 1975	\bar{x}	49	63	339	139	209	92	92	–
	s	0	0	127,4	0	69,5	0	0	–
	s/\bar{x}	0	0	38	0	33	0	0	–
1976– 1985	\bar{x}	–	–	–	–	246	–	–	–
	s	–	–	–	–	53,4	–	–	–
	s/\bar{x}	–	–	–	–	22	–	–	–
1986– 1995	\bar{x}	–	–	–	–	–	–	–	–
	s	–	–	–	–	–	–	–	–
1996– 2007	\bar{x}	–	–	–	–	–	–	–	–
	s	–	–	–	–	–	–	–	–

I: Språkforhold før ca. 1525 (d.e. urnordisk og norrønt språk, inkl. runologi)

II: Språkhistorie etter ca. 1525

III: Navnegransking

IV: Leksikografi

V: Dialektologi og sosiolingvistik

VI: Grammatikk

VII: Stilistikk, språkbruksanalyse og tekstlingvistik (inkl. pragmatikk, argumentasjonsanalyse, retorikk)

VIII: Norsk som andre-/fremmedspråk og (andre) kontrastive studier

\bar{x} = gjennomsnitt (antall sider)

s = standardavvik (populasjonsbasert)

s/\bar{x} = variasjonskoeffisient

Tabell 6: (Data-)maskinskrevne hovedfagsavhandlinger i ulike språkfaglige disipliner: Gjennomsnittlig antall sider (inkludert de mindre, såkalt tre-/firemåneders avhandlinger) og variasjon

		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Alle	\bar{x}	136	163	212	143	188	153	162	182
	s	55,8	75,1	82,0	59,9	74,5	93,0	69,5	53,9
	s/\bar{x}	41	46	39	42	40	61	43	30
1906–1915	\bar{x}	–	–	–	–	–	–	–	–
	s	–	–	–	–	–	–	–	–
1916–1925	\bar{x}	–	–	–	–	211	–	–	–
	s	–	–	–	–	0	–	–	–
	s/\bar{x}	–	–	–	–	0	–	–	–
1926–1935	\bar{x}	151	132	223	138	–	–	–	–
	s	0	53,5	0	44,6	–	–	–	–
	s/\bar{x}	0	41	0	32	–	–	–	–
1936–1945	\bar{x}	134	115	230	71	154	369	152	–
	s	41,3	1,0	106,9	0	79,7	0	77,1	–
	s/\bar{x}	31	0	46	0	52	0	51	–
1946–1955	\bar{x}	116	127	172	111	135	–	190	–
	s	67,6	61,2	67,2	37,1	43,8	–	81,5	–
	s/\bar{x}	58	48	39	33	32	–	43	–
1956–1965	\bar{x}	100	115	227	127	171	118	93	–
	s	13,4	59,1	84,9	50,5	104,6	46,8	7,7	–
	s/\bar{x}	13	51	37	40	61	40	8	–
1966–1975	\bar{x}	147	158	236	180	173	132	122	167
	s	59,6	51,9	57,7	49,6	72,5	84,7	58,3	0
	s/\bar{x}	41	33	24	28	42	64	48	0
1976–1985	\bar{x}	156	164	274	272	217	182	153	272
	s	72,3	83,8	80,5	69,3	83,3	133,5	58,8	36,1
	s/\bar{x}	46	51	29	25	38	73	38	13
1986–1995	\bar{x}	119	165	234	–	198	154	187	193
	s	23,4	35,8	75,0	–	58,3	55,3	66,7	44,7
	s/\bar{x}	20	22	32	–	29	36	36	23
1996–2007	\bar{x}	131	201	153	163	171	149	183	164
	s	34,2	76,8	33,9	60,7	55,5	48,2	68,4	45,4
	s/\bar{x}	26	38	22	37	32	32	37	28

I: Språkforhold før ca. 1525 (d.e. urnordisk og norrønt språk, inkl. runologi)

II: Språkhistorie etter ca. 1525

III: Navnegransking

IV: Leksikografi

V: Dialektologi og sosiolingvistik

VI: Grammatikk

VII: Stilistikk, språkbruksanalyse og tekstlingvistik (inkl. pragmatikk, argumentasjonsanalyse, retorikk)

VIII: Norsk som andre-/fremmedspråk og (andre) kontrastive studier

\bar{x} = gjennomsnitt (antall sider)

s = standardavvik (populasjonsbasert)

s/\bar{x} = variasjonskoeffisient

At både omfanget og omfangsvariasjonen er mindre for de relativt få 3-/4-månedersavhandlingene, burde ikke overraske. Blant dem viser det seg heller ingen stor skilnad på litteratur- og språkfaglige tekster.

Både det og den allment større omfangsvariasjonen blant språkfaglige avhandlinger har å gjøre med tematikken i de språkfaglige tekstene: En langt mindre andel av 3-/4-månedersavhandlingene har slike tema som generelt synes å kreve større tekstomfang enn tilfellet er i det totale avhandlingstilfanget; og det er de som fins med slik tematikk blant de tidsavgrensa avhandlingene, som skaper det meste av avhandlingsandelen på over 120 sider i denne avhandlingskategorien.

Språkfaglige hovedfagsavhandlinger i ulike tema-kategorier og deres omfang
Ovafor har jeg nevnt åtte temaområder som jeg har fordelt tematikken i de språkfaglige hovedfagsavhandlingene på i denne undersøkelsen. Disse tematiske kategoriene er ikke finmaska. Enkelte avhandlinger har derfor måttet registreres i flere kategorier, dersom de har hatt viktige/betydelige innslag av flere tematiske fokus. De fleste avhandlingene har likevel vært tematisk entydige.

Tabellene 5 og 6 viser at det er navnegranskingsavhandlinger som har størst gjennomsnittlig omfang (239 sider blant de handskrevne, 212 sider blant de maskinskrevne), dernest de dialektologiske, inkludert sosiolingvistiske (181 sider blant de handskrevne, 188 sider blant de maskinskrevne). Deres omfang er samtidig mer konsentrert om gjennomsnittet enn avhandlingene i de fleste andre kategoriene, de nyere studiene i norsk som andre-/fremmedspråk unntatt. Det som gjør disse språkfaglige avhandlingskategoriene så mye mer omfattende enn andre, er at de alle gjelder talespråk(bruk), diakron eller synkron, og alle krever de, på noe ulikt vis, dekkende utgreiinger av kontekstene for språkbruken. Behovet for empirisk dataframstilling, for navnegranskingsstudiene også historiske kjeldeframstillinger og kart, krever mye plass. Merk at også de kortere 3-/4-måneders avhandlingene inngår i datagrunnlaget for gjennomsnittssidetalla.

Navnegranskingsavhandlingene er i de aller fleste tilfeller stedsnavnstudier, og det er de som synes å kreve stor plass. De langt færre personnavnstudiene, som har et tyngdepunkt i nyere tid, er klart mindre omfattende. De eldre, handskrevne leksikografiske avhandlingene har også stort omfang, noe mindre de nyere maskinskrevne (gjennomsnittlig 169 respektive 143 sider). Knytt til dialektologiske utgreiinger tenderer leksiko-

grafiske avhandlinger mot å være større enn ellers: Vi kan notere oss at denne temakategorien har større omfangsvariasjon enn de fleste andre språklige. Avhandlingene i norsk som andre-/fremmedspråk (og andre kontrastive studier), som begynner å skrives fra 1970-tallet av, men især fra 1980-tallet, er også gjennomgående svært omfangsrike (gjennomsnittlig 182 sider), og de oppviser mindre omfangsvariasjon enn de andre tematiske kategoriene. Størst variasjon finner vi blant de maskinskrevne (dvs. nyere) avhandlingene med grammatikktema, som gjennomgående likevel er mer omfattende enn de eldre handskrevne. Grammatikkavhandlinger er av dem som begynte å skrives på maskin tidligere enn andre språkfaglige, fulgt av avhandlinger med tema fra nyere språkhistorie. Også de kan ha ganske varierende omfang. Det kan også avhandlinger i stilistiske emner, seinere òg språkbruksanalyse og tekstlingvistikk, inkludert pragmatikk, argumentasjonsanalyse og retorikk, som likevel viser seg å ha stabilisert seg mer på et ganske høgt sidetallsnivå i nyere tid. Norrønfilologiske avhandlinger har i regelen hatt et mindre omfang enn de fleste språkfaglige, skjønt noen har vært riktig omfattende, og også denne temakategorien har avhandlinger med betydelig variasjon.

Det er særlig de sistnevnte temakategoriene, de som gjennom avhandlingshistorikken viser en større omfangsvariasjon, ikke minst grammatiske utgreiinger, men også norrønfilologiske og nyere språkhistoriske, som har vært brukt som oppgitte tema for språkfaglige 3-/4-månedersavhandlinger. I de emnekretsene har det tydeligvis vært lettere å finne studieobjekt som det ikke har krevd veldig mye plass å framstille undersøkelsene av, enn tilfellet er i de talemålsfokuserede emnekretsene. Det gjelder også de eldre, handskrevne stilistikkavhandlingene, som i større grad gjelder skjønnlitterær språkbruk, men ikke i samme grad de nyere maskinskrevne, som hovedsakelig gjelder synkron tale- som skriftspråklig bruk av allmennspråklig art. Det framgår enda tydeligere av tabellene 7 og 8, som opplyser om korteste og lengste avhandling i hver kategori, både totalt og i hver tiårsbolk, og om hvor stor andel som i hver kategori og tidsenhet overstiger det generelle, disiplinuavhengige maksimumsomfanget for de nåværende mastergradsavhandlingene i samme fag, d.e. 120 sider.

Av disse tabellene kan vi lese at de handskrevne avhandlingene er dominert av nettopp dialektologi og navnegransking, dernest av norrønfilologiske studier, leksikografi og nyere språkhistorie. Både den opprettholdte bruken av *Norvegia*-lydskrifta og en tradisjonell skepsis til nyere tekniske hjelpemiddel (Venås 2005: 286, 297) ved Norsk målføre-

Tabell 7: Handskrevne hovedfagsavhandlinger i ulike språkfaglige disipliner: Innbyrdes rang, korteste og lengste avhandling (i sidetall) og andel avhandlinger med omfang over 120 sider (i prosent)

		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Alle	Rang	3	5	2	4	1	7	6	–
	Kortest	33	63	109	81	68	48	81	–
	Lengst	211	219	503	424	576	92	186	–
	>120	46,4	33,3	98,1	77,8	73,4	0	33,3	–
1906– 1915	Rang	–	–	–	–	1	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	77	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	116	–	–	–
	>120	–	–	–	–	0	–	–	–
1916– 1925	Rang	3	3	2	–	1	3	–	–
	Kortest	57	76	109	–	81	48	–	–
	Lengst	57	76	303	–	156	48	–	–
	>120	0	0	33,3	–	33,3	0	–	–
1926– 1935	Rang	2	5	4	3	1	–	6	–
	Kortest	33	81	153	81	75	–	81	–
	Lengst	200	165	200	200	255	–	81	–
	>120	37,5	33,3	100	66,7	36,4	–	0	–
1936– 1945	Rang	3	–	2	4	1	–	–	–
	Kortest	93	–	128	424	104	–	–	–
	Lengst	133	–	341	424	424	–	–	–
	>120	60,0	–	100	100	88,2	–	–	–
1946– 1955	Rang	3	–	2	4	1	–	4	–
	Kortest	110	–	124	173	90	–	186	–
	Lengst	211	–	300	173	576	–	186	–
	>120	85,7	–	100	100	85,0	–	100	–
1956– 1965	Rang	2	4	1	–	3	–	–	–
	Kortest	75	219	149	–	95	–	–	–
	Lengst	129	219	314	–	233	–	–	–
	>120	16,7	100	100	–	50,0	–	–	–
1966– 1975	Rang	3	–	2	3	1	3	3	–
	Kortest	49	–	139	139	68	92	92	–
	Lengst	49	–	503	139	358	92	92	–
	>120	0	–	100	100	88,2	0	0	–
1976– 1985	Rang	–	–	–	–	1	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	171	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	309	–	–	–
	>120	–	–	–	–	100	–	–	–
1986– 1995	Rang	–	–	–	–	–	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	–	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	–	–	–	–
	>120	–	–	–	–	–	–	–	–
1996– 2007	Rang	–	–	–	–	–	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	–	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	–	–	–	–
	>120	–	–	–	–	–	–	–	–

I: Språkforhold før ca. 1525 (d.e. urnordisk og norrønt språk, inkl. runologi)

II: Språkhistorie etter ca. 1525

III: Navnegransking

IV: Leksikografi

V: Dialektologi og sosiolingvistik

VI: Grammatikk

VII: Stilistikk, språkbruksanalyse og tekstlingvistik (inkl. pragmatikk, argumentasjonsanalyse, retorikk)

VIII: Norsk som andre-/fremmedspråk og (andre) kontrastive studier

Tabell 8: (Data-)maskinskrevne hovedfagsavhandlinger i ulike språkfaglige disipliner: Innbyrdes rang, korteste og lengste avhandling (i sidetall) og andel avhandlinger med omfang over 120 sider (i prosent)

		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Alle	Rang	4	6	5	7	2	3	1	8
	Kortest	55	56	72	30	51	30	30	89
	Lengst	358	359	422	314	392	739	447	323
	>120	52,1	62,5	91,3	65,9	83,5	57,9	70,1	90,6
1906– 1915	Rang	–	–	–	–	–	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	–	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	–	–	–	–
	>120	–	–	–	–	–	–	–	–
1916– 1925	Rang	–	–	–	–	1	–	–	–
	Kortest	–	–	–	–	211	–	–	–
	Lengst	–	–	–	–	211	–	–	–
	>120	–	–	–	–	100	–	–	–
1926– 1935	Rang	–	2	–	2	–	1	–	–
	Kortest	–	151	–	223	–	78	–	–
	Lengst	–	151	–	223	–	185	–	–
	>120	–	100	–	100	–	50,0	–	–
1936– 1945	Rang	1	5	4	6	1	6	1	–
	Kortest	87	114	106	71	77	369	106	–
	Lengst	200	116	367	71	285	369	285	–
	>120	50,0	0	66,7	0	50,0	100	25,0	–
1946– 1955	Rang	3	4	1	4	2	–	4	–
	Kortest	55	60	72	60	51	–	115	–
	Lengst	228	208	321	147	168	–	303	–
	>120	25,0	33,3	80,0	66,7	80,0	–	66,7	–
1956– 1965	Rang	1	5	5	5	1	3	3	–
	Kortest	85	65	137	85	79	82	85	–
	Lengst	128	198	341	198	355	198	105	–
	>120	12,5	33,3	100	33,3	50,0	25,0	0	–
1966– 1975	Rang	3	7	6	4	4	1	2	8
	Kortest	57	81	146	30	59	30	30	167
	Lengst	308	253	335	200	349	440	340	167
	>120	65,0	83,3	100	58,3	75,0	39,5	45,0	100
1976– 1985	Rang	6	3	5	7	1	4	2	8
	Kortest	59	56	137	55	82	81	59	245
	Lengst	358	359	422	314	392	739	285	323
	>120	62,5	58,1	100	87,5	90,2	75,9	63,9	100
1986– 1995	Rang	7	6	4	–	2	3	1	4
	Kortest	85	100	135	–	108	83	98	123
	Lengst	154	205	346	–	348	265	447	295
	>120	33,3	85,7	100	–	90,5	66,7	87,5	100
1996– 2007	Rang	6	8	4	7	2	3	1	4
	Kortest	84	98	109	90	74	79	97	89
	Lengst	206	334	219	291	344	247	405	268
	>120	58,3	80,0	84,2	72,7	85,4	65,4	87,7	84,2

I: Språkforhold før ca. 1525 (d.e. urnordisk og norrønt språk, inkl. runologi)

II: Språkhistorie etter ca. 1525

III: Navnegransking

IV: Leksikografi

V: Dialektologi og sosiolingvistik

VI: Grammatikk

VII: Stilistikk, språkbruksanalyse og tekstlingvistik (inkl. pragmatikk, argumentasjonsanalyse, retorikk)

VIII: Norsk som andre-/fremmedspråk og (andre) kontrastive studier

(resp. stadnamn-?) arkiv i Oslo kan ha bidratt i så måte. Stilistikk-tema er det ganske lite av i første del av hovedfagshistorikken; og de kandidatene som har skrevet for hand, har i aller minst grad valgt grammatikkfaglige tema.

Men, som allerede nevnt, grammatikk-interesserte kandidater var av dem som tidlig tok til å skrive avhandlingene sine på maskin, og av maskinskrevne avhandlinger kommer grammatikk-emner på tredjeplass av de åtte kategoriene vi opererer med her. Dialektologiske og sociolingvistiske studier er likevel blant de mest valgte i hele den hundreårige avhandlingshistorikken, mens navnegranskingsstudiene er blitt relativt færre, skjønt i absolutte tall hele tida populære. Etter et blaff av skjønnlitterær stilistikk-interesse fra midten av 1930-tallet, er det emnets arvtaker, tekstlingvistikk og andre slags tekststudier, kommet til å dominere så mye de siste tiåra at den tema-kategorien etablerer seg på førsteplass også totalt blant de maskinskrevne avhandlingene.

Legg merke til andelen avhandlinger i hver kategori som overstiger 120 sider: Av navnegranskingsavhandlingene er over 90 % så store, både handskrevne (91 %) og maskinskrevne (98 %). Også de fleste dialektologiske og sociolingvistiske avhandlingene er over 120 sider lange, tre av fire handskrevne og 84 % av de maskinskrevne. Studiene av norsk som andre-/fremmedspråk er i enda større grad over 120 sider lange. Over 90 % av dem er det. Av stilistikk- og tekststudiene er sju av ti av de nyere, maskinskrevne avhandlingene så lange, men bare 3 av ti av de eldre handskrevne. Det må forstås utifra hva slags tekster de gjelder: skjønnlitterære eller allmennspråklige. Ingen handskrevne grammatikkavhandlinger overstiger 120 sider og bare litt over halvparten av de maskinskrevne. Også norrønfilologiske studier har avstedkommet en større andel kortere avhandlingstekster, liksom periodevis også studier av nyere språkhistoriske og visse leksikografiske emner, begge de kategoriene likevel med stadig flere større avhandlingstekster de siste tiåra.

Sammenfatning

Omfangsanalysen og sammenfatningene av den ovafor her viser at visse språkfaglige tema har gitt avhandlinger med langt større omfang enn den maksimumsgrensa reglene for dagens mastergradsavhandlinger krever, og at de har gjort det svært stabilt i den hundreårige avhandlingsperioden. Det gjelder gjennomgående studier som krever omfattende empirisk dokumentasjon, framfor alt talespråksstudier av ulik art, enten de er his-

torisk innretta eller samtidsorienterte. Disse språkfaglige avhandlingene har samtidig oppvist en stabil og relativt moderat variasjon jamført med de andre språkfaglige emnekretsene. Det er også disse andre, som har variert mer, som i større grad har kunnet gi kortere avhandlinger.

Slik jeg ser det, er det relevante krav til vitenskapelig dekkende framstilling som krever et større omfang på avhandlinger som skrives innfor de disiplinene som i hovedfagshistorikken i faget nordisk språk og litteratur har vist seg å produsere de mest omfattende avhandlingene.

Aktualisering

Denne artikkelen, og alt analysearbeidet bak den, er sprunget ut av ei faghistorisk interesse for nordisk-faget, og den faghistoriske beskrivelsen er mål godt nok i seg sjøl.

Samtidig har jeg under den beskrivende statistiske analysen av hovedfagsavhandlingenes målformer og omfang ikke kunnet unngå å tenke på situasjonen for de kandidatene som nå skriver mastergradsavhandlinger i samme fag. Å kreve av nå- og framtidige avhandlinger at de skal måtte bøye seg inn under langt snevrere plassrammer enn de historisk har vist seg å fordre, er å være blind for framstillingskrav som springer ut av tematikken sjøl, og vitenskapelige kvalitetskrav som knytter seg til dem. Det argumentet kan naturligvis framføres at de både synkront og diakront lengre talemåls- og navnegranskingsavhandlingene skyldes tradisjon: Nye kandidater har skjelt til forgjengerne i utforminga av avhandlingstekstene. Det har rimeligvis mange gjort, om ikke alle. Men her taler vi om de mest tallrike avhandlingstypene av alle de språkfaglige, så vi skulle ha venta oss *større* omfangsvariasjon i dem enn i de mer fåtallige andre emnekategoriene, der kandidatene ikke kan forutsettes å ha skjelt mindre til sjangertradisjonelle former. Så finner vi tvert imot mindre variasjon og større omfangsstabilitet i de mange talemåls- og navnegranskingsavhandlingene. Dét taler for at deres slående opprettholdte omfang (til dels langt) over 120 sider er motivert av faglige/vitenskapelige kvalitetsomsyn. Behovet for et slikt større omfang stemmer også med mi personlige erfaring som rettleier for mange kandidater som har skrevet slike avhandlinger.

Hovedfagsavhandlingene skulle være vitenskapelige svennestykker for skriverne. Å renonsere på de vitenskapelige krava til emneframstil-

linga for å få den kortere har derfor ikke kunnet være en akseptabel opsjon i den sammenhengen. Mastergradsavhandlingene burde ikke være dårligere om meninga med dem er den samme som den har vært med hovedfagsavhandlingene: å sikre kandidatene ei vitenskapelig skoloring for seinere yrkesutøving, ikke minst i skoleverket. Det definerer et fags didaktikk – *fagdidaktikken* – at den forankres i det enkelte fags særkjenne, ikke i en eller annen allmenn teori i pedagogikkfaget, der den *allmenne* didaktikken hører heime. Et fag er et virkelighetsutsnitt som samfunnet har utvalgt og tilrettelagt for læring, forståing og ferdighetsutvikling i utdanningsinstitusjoner og andre relevante utdannings-sammenhenger, og disse virkelighetsutsnitta er i sin egenart ulike. Derfor kan ikke det ene fags didaktikk være likt det andres. I det europeiske landet som i størst grad, både historisk og i samtida, har integrert læring og formidling i fagstudia ved universitet og høyskoler, Tyskland, er følgelig ordet “Didaktik” inkludert i navnet på hvert akademiske studiefag, f.eks. “Deutsche Sprache und Literatur *und ihre Didaktik*”. Det gjelder i alle landets delstater (Länder) så nær som to (Hamburg og Hessen), som har tradisjon for å organisere studiene annerledes (se Wiggen 1993: 346f.; jf. *ibid.* 1996 og 2008a: 148f.). Denne erkjennelsen av ulike fags ulike læringsforutsetninger gjelder også det som er vitenskapelig relevant og adekvat på det akademiske avhandlingsnivået. Heller ikke der kan det være rett å likerette det som er ulikt i sjølve faget.

Når 80–120 sider er fastsatt som allmenne omfangskrav for mastergradsavhandlingene i nordisk språk og litteratur, er det i og for seg forståelige grunner til det med tanke på de langt flere studentene som reint allment kommer til høgskole- og universitetsstudiene i dag enn før, enda de jo ikke til nå har vært i nærheta så mange i nordisk-faget som de var på 1970-tallet og de første åra deretter. I drøftings- og vedtaksprosessen fram til det aktuelle omfangsvedtaket kan jeg tenke meg at det har vært greiere å akseptere for kolleger med (primær) erfaring fra litteraturfaglige hovedfagsavhandlingar og, kanskje, de mest omfangsflexible disiplinene av nordisk språkvitenskap (inkludert norrøn filologi), som til sammen utgjør mer enn 90 % av alle aktuelle avhandlingar i den nordistikkfaglige hovedfagshistorikken. Det er likevel, som jeg mener å ha vist her, gode faglige grunner til å lempe på dette allmenne omfangsreglementet, så ingen nordistikkfaglig disiplin kommer i klemme mellom vitenskapelig etterrettelighet og praktisk-administrative omsyn i sammenheng med kandidatenes utføring av sine svennestykker i vitenskapelig arbeid.

At nynorskandelen har vært synkende i nyere tid ved alle andre universitet enn det i Bergen, der den har vært opprettholdt stabilt, og ellers varierer mellom universiteta i ulike andre landsdeler, bør ikke overraske. Det er på Vestlandet nynorsken står sterk(es)t i allmenn språkbruk som i skolen. Den utbredte nynorskbruken der både forutsetter og opprettholder i betydelig grad ei annen holdning og, enda viktigere, en annen mentalitet overfor den nynorske målforma enn tilfellet synes å være i andre landsdeler i nyere tid. Ei nærmere utdypning av det forholdet, inkludert mentalitetsfluktueringer i takt eller utakt med skolemålssituasjonen lokalt og regionalt, krever større rom enn jeg kan tillate meg her, men det språkhistoriske og -sosiologiske kunnskapsgrunnlaget for den foreligger alt i stor grad, enda det stadig fortjener å nyanseres og oppdateres, og er godt kjent for norske nordister. Jeg vil legge særlig vekt på at det, også i det studiefaget som har de norske målformene som studieobjekt så vel som skriftspråklige redskap, er sammenheng mellom skolens skriftspråklige oppdragelse og den enkeltes valg av målform i høyere utdanningsammenheng. Uten egne studier av målformbruken i andre fag er det vanskelig å si sikkert om åssen målformenes bruksandel i nordiskfaget forholder seg til den i andre universitetsfag, men på eget erfaringsgrunnlag kan jeg nok tenke meg ei enda skeivere fordeling annetsteds. Nordiskfaget er et sentralt lærerutdanningsfag, og forvalterne av det ved universiteta og høgskolene har uansett et særlig ansvar for å fjerne fordommer mot og styrke ferdigheter i og forståelse for forutsetningene for bruken av minoritetsmålforma, nynorsk. Det er i avgjørende grad et spørsmål om å etablere solid kunnskap hos den enkelte om nyere språkhistorie og samtidig så vel som eldre norske talemålsformer. Mi erfaring er dessverre at de kortere og mindre enhetlige bachelorstudiene i faget ikke ser ut til å kunne etablere den kunnskapsbasen for studentene godt nok.

Litteratur

- Freedman, Aviva. 1987. Learning to Write Again: Discipline-Specific Writing at University. *Carleton Papers in Applied Language Studies* IV, 95–115.
- Venås, Kjell. 2005. *Sigurd Kolsrud*. Oslo: Novus forlag.
- Wiggen, Geirr. 1993. Advanced mother tongue educational studies in

- Norway. I Martin, Jorge Fernandez-Barrientos (ed.), *Jornadas internacionales de lingüística aplicada. Actas*, Vol. 2. Granada: Instituto de Ciencias de la Educación, Universidad de Granada, 339–50.
- . 1996. Fagdidaktikk som vitenskap og sjølstendig akademisk disiplin. I [Moberg, Lena & Ulf Teleman (red.):] *Språket lever! Festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996*. [Stockholm:] Svenska språknämnden, 303–10.
 - . 2005. Norske hovedfagsavhandlinger om dansk språk og litteratur. *Mål & Måle* 28: 3–4, 34–38.
 - . 2007. Norske hovedfagsavhandlinger i nordisk språkvitenskap 1906–2006: Noen hovedlinjer, især om fagspråk, flerspråklighet og omsetting. I Niemelä, Nina & Esa Lehtinen (red.): *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII. Vasa 9.–10.2.2007* [= Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet Nr 34]. Vasa: Vasa universitet, Humanistiska fakulteten, 10–39. Nettutgave: www.vakki.net/publications/no34_sve.html
 - . 2008a. Fagdidaktiske refleksjoner i hundre års nordistikkfaglige hovedfagsavhandlinger (1906–2007). I Knudsen, Geir og Trude Evenshaug (red.): *Universitetet og lærerutdanningen. Historiske perspektiver*. Oslo: Unipub, 137–64 + to sider Errata.
 - . 2008b. Zoologisk nomenklatur og folketradisjonelle dyrenemningar. Ei påminning om etnozoologi som møtepunkt for natur- og kulturutdanning med døme frå limnofaunaen og andre virvellause dyr. *Namn og Nemne* 25, 11–47.
 - . 2009. Konrad Eriksson – målføregransker og motstandsmann. *Maal og Minne* 101: 2, 203–24.
 - . 2010a. “Uppsala-juristene” og norske embetsstudier og -eksamener i Sverige under andre verdenskrig. Skrifter og avhandlinger utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi. II. Hist.-Filos. Klasse. Nr. 6. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi & Novus forlag.
 - . 2010b. Nordistikkfaglige hovedfagsavhandlinger i Norge med svensk språk og litteratur som emne. I Jóhannesson, Kristinn, Ida Larsson, Erik Magnusson Petzell, Sven-Göran Malmgren, Lena Rogström och Emma Sköldberg (red.): *Bo65. Festskrift till Bo Ralph*. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 39. Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning, Göteborgs universitet, 513–21.

- . 2011a. Nordistikkfaglige hovedfagsavhandlinger om språk(bruks)forhold i byer. Et oversyn for *Bymålslaget*. Xerografert utgave 14. mars 2011, 1–11. Oslo.
 - . 2011b. *Annotert katalog over hovedfagsavhandlinger i studiefaget nordisk språk og litteratur ved norske universitet og høyskoler 1906–2007*. Oslo: Novus forlag.
- Aalen, Odd O. 1998 [1994]. *Innføring i statistikk med medisinske eksempler*. 2. utgave. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Geirr Wiggen
Universitetet i Oslo
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
postboks 1099 Blindern, NO-0316 Oslo
geirr.wiggen@ils.uio.no